El Quixot, una obra reelaborada, plena de retocs, retallades i interpolacions premeditades

Autor: Jordi Bilbeny
Data de publicació: 01-05-2010

Tot i que la Taxa que precedeix l'edició del Quixot de 1605, ens diu ben clarament que el llibre ha estat revisat pel Consell Reial, i per bé que el Llicenciat Francisco Murcia de la Llana exposa explícitament que ell mateix l'ha corregit, hi ha una opinió molt estesa que el llibre es va editar tal com En Servent el va escriure.

Tanmateix, els mots del Rei que s'hi acompanyen com a aval que la impressió compleix tots els requisits legals, són incontrovertibles, car objectiven que "en el dit llibre s'hi feren les diligències que la pragmàtica últimament feta per Nós sobre la impressió dels llibres disposa" i que "pel corrector nomenat per ordre nostra es veié i corregí la dita impressió".

La pragmàtica a què al·ludeix el Rei és la promulgada a Valladolid, el 7 de setembre de 1558 que, entre d'altres coses, establia que el censor-revisor de qualsevol obra havia de reescriure-la i presentar a la impremta el nou text en net, amb les revisions, supressions i afegits ja incorporats.

Per això, ara té molt de sentit que En Francisco Rico, curador de l'edició del Quixot de l'Instituto Cervantes-Crítica, ens digui, que "l'original presentat per En Cervantes al Consell Reial, segurament no fou, per descomptat, un manuscrit autògraf, sinó una còpia en net realitzada per un amanuense professional" i que, per això mateix, "hi ha indicis per sospitar que la novel·la no escapà de la censura enterament indemne".

Segons En Rico, les correccions fets al text "han deixat empremtes tan manifestes com lamentables", entre les quals hi ha la mateixa dedicatòria d'En Servent, que va ser substituïda per una de nova, "apòcrifa, engiponada amb retalls [d'una altra dedicatòria, uns quants anys anterior] d'En Fernando de Herrera".

Continua apuntant En Rico que "la lacra més greu de la [edició] prínceps és la formidable quantitat d'errates. Des de la portada [...] fins a l'última paraula del text [...] no hi ha cap mena de nyap que no es faci lloc a l'Ingenioso Hidalgo", els quals "s'estenen a diversos centenars".

Per això mateix s'estranya i troba "inconcebible" que En Servent, amb el nou llibre a les mans, i "sabent que havia de lliurar-lo a la impremta, no aprofités per subsanar algunes errates" i variants textuals. Per ell, "és prudent suposar que no són de l'escriptor les variants" que hi trobem, perquè "el text mostra, de vegades, haver estat revisat per un corrector que arranjà algunes de les inconseqüències".

Pel que fa a l'edició de València, d'En Mey, també del 1605, En Rico apunta que "la impressió d'En Mey es mostra, nogensmenys, poc hàbil a explicar l'original i no té manies a completar força planes que es quedaven curtes afegint les paraules o frases que convinguin a fi d'aconseguir-ho".

I tant i tant perplex va quedar l'eminent curador davant del galimaties textual que presenta l'obra, que no s'estava de reblar: "Mai no sabrem amb exactitud amb quina mesura afectaren el text cervantí la manera de producció del volum".

Amb totes les quals ponderacions del Professor Rico, sembla, doncs, inqüestionable que el Quixot va ser sotmès a una revisió ferotge, que, en alguns casos, podria semblar reelaboració, amb fragments sencers desapareguts, amb paràgrafs reintroduïts, amb canvis de dedicatòria, i tal com ha assenyalat recentment En César Brandáriz al seu llibre Cervantes Decodificado (Martínez Roca, 2005), amb translocacions geogràfiques, donat que segons ell, les gestes del Quixot no passarien totes a la Manxa, perquè el paisatge que es descriu en alguns paràgrafs s'escau en d'altres llocs de la Península, més humits i frondosos.

N'era conscient En Servent que la seva obra s'editava manipulada, retallada i plena d'interpolacions? Jo crec que sí. I que si no la va poder supervisar, no va ser pas per incúria, sinó perquè, simplement, no ho permetien les lleis.

Així, en alguns passatges de la primera part del Quixot, l'autor ho deixa ben clar: "No podia inclinar-me a creure que tan gallarda història hagués quedat manca i espatllada" (1, cap. IX). O bé: "Si a aquesta, se li pot posar alguna objecció sobre la seva veritat, no podria ser-ne altra sinó haver estat el seu autor aràbic, sent molt propi dels d'aquella nació ser mentiders" (1, cap. IX).

I a la segona part, encara ens dirà que "els qui tenien mèritament treballada i assolida gran fama pels seus escrits, en donant-la a l'estampa la perderen del tot" (2, cap. III); perquè les obres "tant més s'escodrinyen com més gran és la fama de qui les compongué" (íd.). En Servent acusa directament els censuradors dels despropòsits d'una obra literària i acaba reblant que, per això mateix, "és grandíssim el risc a què es posa el qui imprimeix un llibre, sent de tota impossibilitat impossible compondre'l tal que satisfaci i acontenti a tots els qui el llegissin" (íd.).

I rebla que "stultorum infinitus est mumerus", perquè "infinits són els qui ha agradat tal història [del Quixot]", i perquè molts han cregut que els errors eren de l'autor: "alguns han posat falta i frau en la memòria de l'autor" (íd.)

Jordi Bilbeny